

אשרי ילוד אשה – אשרי יולדתו

וְיִהְיֶה אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טַמְאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנֵי אֱהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא: וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הַהֵמָּה אֵלֵינוּ אֲנַחְנוּ טַמְאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגְרַע לְבַלְתִּי הַקָּרִיב אֶת קָרְבַּן ה' בְּמַעַדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עֲמַדוּ וְאֶשְׁמְעָה מִה יֵצֹא ה' לָכֶם: (במדבר פרק ט פסוקים ו- ח).

ספרי במדבר פרשת בהעלותך פסקא סח

"עמדו ואשמעה" - כאדם שאומר אשמע דבר מפי רבי. אשרי ילוד אשה שכך היה מובטח שכל זמן שהיה רוצה, היה מדבר עמו. אמר ר' חידקא: שמעון השקמוני היה לי חבר מתלמידי ר' עקיבא, ואמר: יודע היה משה שאין טמא אוכל את הפסח. על מה נחלקו? אם יזרק הדם עליהם אם לאו. ראויה היתה פרשת טמאים שתאמר על ידי משה, אלא שזכו אלו שתיאמר על ידיהם לכך שמגלגלים זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב.²

ספרי זוטא ז ט, במדבר רבה פרשה יד כ – אשרי משה

שלוש מידות היו ביד משה מה שלא היה ביד בלעם: משה היה מדבר עמו עומד ... משה היה מדבר עמו פה אל פה ... משה היה מדבר עמו פנים בפנים .. שלוש מדות היו ביד בלעם מה שלא היה ביד משה: משה לא היה יודע מי מדבר עמו ... משה לא היה יודע אימתי הקב"ה מדבר עמו ... בלעם היה מדבר עמו בכל שעה שירצה ... ר' שמעון אומר: אף משה היה מדבר עמו בכל שעה שירצה, שנאמר: "ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו", מיד: "וישמע את הקול מדבר אליו" (במדבר ז פט, סוף פרשת נשא).³

ויקרא רבה פרשה לה סימן ב – אשרי יעקב ובניו

"אם בחקותי תלכו". זהו שכתוב: "וְעֵתָהּ בָּנִים שָׁמְעוּ לִי וְאֲשֶׁרֵי דָרְכַי יִשְׁמְרוּ" (משלי ח לב)⁴ - הכתוב מדבר ביעקב, שכתוב בו: "וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלהים עמדי". רבותינו ור' אסי. רבותינו אומרים: על הכל השיבו הקב"ה, ועל הפרנסה לא השיבו. "אם יהיה אלהים עמדי" – "הנה אנכי עמך". "ושמרני בדרך הזה" – "ושמרתך בכל אשר תלך". "ושבתי בשלום אל בית אבי" – "והשיבותיך אל האדמה הזאת". ועל הפרנסה לא

¹ במספר מקומות בתורה נעלמה משה ההלכה, אם משום שכעס ("שבת, כלי מתכות ואונן", ויקרא רבה יג א) ואם מסיבה אחרת, שנראה להלן, כגון כאן בדין פסח שני. ראה אוצר מדרשים (אייזנשטיין) שלושה וארבעה, שהוא מונה בסה"כ שישה מקרים: "שש הלכות נעלמו משה רבנו: דין המקלל ודין פסח שני ודין הקנאות (של פנחס) ודין המקושש ודין טהרת כלי מתכות (עי' פסחים ס"ו:) ודין בנות צלפחד". אנחנו הוספנו גם את דין עגלות הצב שהקריבו הנשיאים, בדברינו [קח מאיתם והיו](#) בפרשת נשא. יחד עם תוספת זו ועם דין אונן שמשה טעה ואהרון "ידע את ההלכה ושתק", הרי לנו שמונה מקרים בהם 'נעלמה הלכה משה'.

² ראה גם ספרי זוטא על הפסוק (במדבר ט ח): "ויאמר אליהם משה עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם, כְּדֵיִים אתם שידבר עמכם, כְּדֵיִים אתם שידבר עמי על ידכם". מקרה זה, אומר המדרש, איננו כמקרים אחרים בהם נעלמה הלכה משה. אולי נעלם ממנו פרט מסוים, אבל לא עיקר הדין. ומפני מה כתבה התורה פרשה זו כפי שכתבה? על מנת לזכות את האנשים הטמאים שייכתבו דיני פסח שני בגינם (שאלה לשולחן שבת: איזה דין או מנהג של ליל הסדר נלמד מפרשת פסח שני שבפרשתנו ואיננו במקום אחר בתורה?). ראה בדומה למדרש ספרי זה, גם בגמרא בבא בתרא קיט ע"א, שְׁמוֹנָה את דיני הנחלאות שעוררו בנות צלפחד (זכות ע"י זכאי) ופרשת המקושש (חובה ע"י חייב). (גם אנשים חייבים "זכו" להוסיף פרשות ודינים בתורה). אך אנחנו נבקש הפעם להידרש לקטע אחר במדרש: "אשרי ילוד אשה". אשרי של משה שבכל עת שחפץ, יכול היה לפנות לקב"ה ולדבר איתו. זו הסיבה שמיקמנו נושא זה בפרשת בהעלותך (על פסח שני נדון פעם אחרת בעזרת החונן לאדם דעת, ראה בינתיים דברינו [פסח לאורך הדורות](#)).

³ עוד תחנה אחת לפני שנפנה לנושא הגיליון. לא כולם מסכימים שמשה יכול היה לדבר עם הקב"ה בכל עת שירצה. אדרבא, לשיטות מסוימות, זו אחת מהמידות (יתרונות) שהיו לבלעם על פני משה. ראה דברינו [יודע דעת עליון](#) בפרשת בלק, כולל משל הטבח והשר שם. אבל מדרש ספרי בו פתחנו סבור כר' שמעון שמשה דיבר עם הקב"ה בכל עת שרצה. כך מדגיש גם רש"י במספר מקומות וכך גם רמב"ן שלא מסכים עם המדרש לעיל על יתרונותיו של בלעם על פני משה (ראה דבריו בדף [יודע דעת עליון](#) הני"ל). ראה רש"י במדבר ט ז: "אמר להם עמדו ואשמעה, כתלמיד המובטח לשמוע מפי רבו. אשרי ילוד אשה שכך מובטח, שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר עם השכינה". וכמו כן, פירושו לדברים לד י: "אשר ידעו ה' פנים אל פנים - שהיה לבו גס בו ומדבר אליו בכל עת שרוצה, כענין שנאמר (שמות לב ל) ועתה אעלה אל ה', (במדבר ט ח) עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם". ואנו מציעים פשרה. בלעם אכן דבר עם הקב"ה בכל עת שרצה, על מנת שלא ליתן פתחון פה לאומות העולם (במדבר רבה יד כ). משה דיבר בכל עת שהיה צריך. "בכל עת שירצה" או יחפוץ במובן שהיה צורך השעה וריצוי פנים (שְׁיִרְצָה?). משה הוא השר שאינו מטרוד את המלך בכל שעה, אלא לפי הצורך והעניין. בלעם הוא הטבח שמשוטט בארמון המלך 'חופשי'. וזה שבחו של ילוד אישה שרצונו מכוון לצורך הציבור או למטרה ראויה ולא על מנת להראות ולהפגין שהוא "יודע דעת עליון". זהו אשרי של משה.

⁴ ראה מקבילות במשלי ה' ז: "וְעֵתָהּ בָּנִים שָׁמְעוּ לִי וְאֵל תְּסוּרוּ מֵאֲמָרֵי פִי", ובמשלי ז כד: "וְעֵתָהּ בָּנִים שָׁמְעוּ לִי וְהִקְשִׁיבוּ לְאֲמָרֵי פִי". ראה גם תהלים לד יב: "לָכֵן בָּנִים שָׁמְעוּ לִי וְיָאֵת ה' אֱלֹמֶדְכֶם". אבל הדרשן שלנו (ואנו בעקבותיו) מחפש את "אשרי". "שמעו" שאינו הטפת מוסר גרידא, אלא מכיל הבטחה – "אשרי". בכך הוא מתחבר אל "אשמעה" של המדרש הראשון שגם הוא מסתיים ב- "אשרי". אשרי אגב איננו בהכרח מלשון אושר ושמחה, אלא גם מלשון חוזק והקמה: ראה המדרשים והפרשנים על דברי לאה: "כי אשרוני בנות" (בראשית ל ג), ישעיהו א יז: "דְּרָשׁוּ מִשְׁפָּט אֲשֶׁרוּ חֲמוּץ", מלאכי ג יב: "וְאֲשֶׁרוּ אֶתְכֶם כָּל הַגּוֹיִם".

השיבו! אמר ר' אסי: אף על הפרנסה השיבו, שכתוב: "כי לא אעזבך" ואין לשון עזיבה אלא פרנסה, שכתוב: "ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחס".⁵ אמר ר' הושעיה: אשרי ילוד אשה שכך שומע מפי בוראו.⁶ אמר ר' חנינא בר פפא: "אשרי" ו"אשרי" – אֲשֶׁרִי וְאֲשֶׁרִיךָ לכשיתקיימו כל התנאים הללו שהתניתי עמכם. אמר ר' אחא: אף לבניו אמר כן, שנאמר: "ועתה בנים שמעו לי ואשרי דרכי ישמורו" – "אשרי" כתוב, אֲשֶׁרִי וְאֲשֶׁרִיכֶם לכשתקיימו כל התנאים הללו שהתניתי עמכם. אימת? כשתשמרו את תורת, שנאמר: "אם בחקותי תלכו".⁸

במדבר רבה ד א פרשת במדבר – אשרי מי שהמלך ניצב עליו

"ויואמר ה' אל משה פקוד כל בכור זכר בבני ישראל" (במדבר ג מ). זהו שכתוב: "מֵאֲשֶׁר יִקְרָתְךָ בְּעֵינֵי נִכְבְּדָתְךָ וְאֵינִי אֶהְבֵּתִיךָ וְאֵתָּן אֶדָם תַּחֲתֶיךָ וְלֹאֲמִים תַּחַת נִפְשֶׁךָ" (ישעיהו מג ד). אמר הקב"ה ליעקב: יעקב, הרבה את יקר בעיני, שכביכול קבעתי איקונים שלך בכסאי, ובשמך המלאכים מקלסין אותי ואומרים: "ברוך ה' אלהי ישראל מהעולם ועד העולם" (תהלים מא יד), הוי: "מאשר יקרת בעיני נכבדת".⁹ דבר אחר: "מאשר יקרת בעיני וגו'". אמר הקב"ה ליעקב: הרבה יקר את בעיני, שכביכול אני ומלאכי השרת שלי יצאו לקראתך בצאתך לילך לפדן ארם ובביאתך. בשעה שיצאת מה כתיב? "ויצא יעקב... ויפגע במקום... ויחלום והנה סולם... והנה מלאכי אלהים... והנה ה' נצב עליו" (בראשית כח י-יג). אמר רבי הושעיה: אשרי ילוד אשה שכך ראה, המלך ופמליא שלו נצבים עליו ומשמרים אותו. ומנין בביאתו?¹⁰ שנאמר: "ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים" (בראשית לב ב) – הרי המלאכים. השכינה מנין? שנאמר: "וירא אלהים אל יעקב עוד בבואו מפדן ארם" (שם לה ט). הוי: "מאשר יקרת בעיני נכבדת ואני אהבתך".¹¹

איוב פרק יד פסוק א

אָדָם יְלֹד אִשָּׁה קָצַר יָמִים וְשָׁבַע רֶגְזוֹ:¹²

⁵ כבר הארכנו לדון במדרש זה על גבולות ההבטחה, בדברינו [על הפרנסה לא השיבו](#) בפרשת ויצא. ראה גם דברינו [אין הבטחה לצדיק בעולם הזה](#) שם. כאן, חשוב לנו ההמשך האופטימי והמבטיח.

⁶ ראה מקבילה במדרש תנחומא (בובר) פרשת וישלח, שמסיים: "אשריו לילוד אשה שכך שמע מבוראו", אבל ממשיך בביקורת על יעקב: "ראו כל מה שתבע מבוראו הבטיחו, ועל כל ההבטחות הללו הוא משלח ואומר: כה תאמרן לאדני לעשו". זה ענינו לפרשת וישלח, ראה דברינו [אדוני עשו – עבדך יעקב](#) שם. כאן, נמשיך במדרש ויקרא רבה, פרשת בחוקותי שהוא שבח מיעקב לבני יעקב.

⁷ "אשרי" כפול, גם לאדם וגם לקב"ה. זאת, בעזרת הוא"ו של "אֲשֶׁרִי" שלכאורה מיותרת. כך מסביר א. א. הלוי בשם הר"מ מרגליות. שים לב למדרג במדרש ולמעבר האופטימי מהאבות אל דור הבנים. "רבותינו" במדרש, סוברים שהקב"ה ענה על כל בקשותיו של יעקב, חוץ מההבטחה על הפרנסה. ראה שוב דברינו [ועל הפרנסה לא השיבו](#) וכן דברינו [אין הבטחה לצדיק בעולם הזה](#) בפרשת ויצא. בא ר' אסי ואומר: לא היא, גם על הפרנסה הבטיחו. מוסיף עליו ר' הושעיה (רבה) שאומר: "אשרי ילוד אשה שכך שומע מפי בוראו", ומתכוון, כך נראה, לא רק ליעקב. באים ר' חנינא בר פפא ור' אחא ויוצרים קשר ברור לבנים, לדורות הנוכחים, לקהל שומעי הדרשה, על בסיס הפסוק במשלי "ואשרי" שתעלה אותנו עוד שלב. וא"ו זו באה ללמדנו ששני "אשרי" יש כאן. אשרי ילוד אשה שכך שומע מפי רבה, פרשת בחוקותי. אם התורה מבטיחה: "ונתתי גשמיכם בעיתם ונתנה הארץ יבולה" – "אם בחוקותי תלכו", משמע שאנו, הבנים, יכולים לקבל את מה שאולי יעקב לא זכה. זה יתרון הבנים על האבות. אך גם כאן עדיין לא מסתיימת הדרשה. יש עוד איזו וא"ו קטנה בפסוק במשלי "ואשרי" שתעלה אותנו עוד שלב. וא"ו זו באה ללמדנו ששני "אשרי" יש כאן. אשרי ילוד אשה שכך שומע מפי בוראו ואשרי הבורא שילודי אשה שומרים את חוקותיו ומקיימים את התנאים, וכופים עליו כביכול לקיים את הבטחותיו/ברכותיו. אשרינו - אומרים הדרשנים - שחיייהם מן הסתם לא היו קלים – (ראה "הדורות הללו", בראשית רבה כ י, ויקרא רבה ל ג), אשרינו שזכינו למה שלא זכה יעקב. אם רק נשמור את התנאים ונלך בדרך החוקים שנצטוונו אזי מובטחת הפרנסה: "ונתתי גשמיכם בעתם". איזו אופטימיות אדירה! מה שלא נאמר לאבות, נאמר לבנים. בזכות מה? במה טובים הבנים מהאבות? ראה דברינו [חדשים גם ישנים](#) בשיר השירים. זה נושא נכבד שיש להמשיך ולחקור בו. בינתיים: אֲשֶׁרִי וְאֲשֶׁרִיכֶם, אומר הקב"ה. ראה גם דברינו [אנו מאמירך ואתה מאמירנו](#) בפרשת כי תבוא.

⁹ ראה דברינו [סולם – סמל יעקב](#) שהמלאכים העולים ויורדים בסולם, תמהים ונרעשים היאך ייתכן שדמותו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד למעלה והוא יסן לו ונרדם על הארץ בה בעת?! ראה בראשית רבה פרשה סח יב: "אתה הוא שאיקונן שלך חקוקה למעלה? עולים למעלה ורואים איקונן שלו, יורדים למטה ורואים אותו ישן". ובמדרש אגדה (בובר) בראשית פרשת תולדות - ויצא פרק כח: "ובשעה שעלו בשמים וראו דיוקנו של יעקב אבינו חקוק בכסא הכבוד, אמרו: והלא למטה הוא ומי הביאו כאן? ירדו וראו אותו ורצו להזיקו. מיד ירד הקב"ה הציל".

¹⁰ בחזרתו לארץ בסוף פרשת ויצא תחילת פרשת וישלח.

¹¹ כאן אנחנו לא במשל של יעקב לדור הבנים כבמדרש הקודם, אלא ביעקב עצמו שזכה לחיזיון הגדול של סולם יעקב ולליווי של המלאכים הלוך וחזור ולשמירה והבטחה מפי הקב"ה. שוב, ר' הושעיה הוא שמציין: "אשרי ילוד אשה". במדרש הקודם: "אשרי שכך שמע", וכאן: "אשרי שכך ראה". "לא תהא שמיעה גדולה מראייה!" (ראש השנה כה ע"ב). לנוכח דמותו של יעקב שחקוקה בכיסא הכבוד ("אלוהי ישראל") ובה בעת הוא כבן אדם גולה מביתו ישן על הארץ למטה בין אבני השדה, מקבל הביטוי: "אשרי ילוד אישה", משמעות דו-קוטבית. כאילו בא משפט זה לשבח את יעקב, אבל גם להזכירו שהוא "ילוד אשה". ולפיכך לא נענה יעקב לקריאה לעלות לראש הסולם עם כל הביקורת של המדרש על הססנות זו ("שלא האמנת ולא עליית", ויקרא רבה כט ב, תנחומא ויצא ב, בדברינו ה"ל). בכך גם מהווה דמותו של יעקב מעין מבוא לדמותו של משה, עליה נרחיב להלן.

¹² לפני שנמשיך ונרחיב ב"אשרי ילוד אשה", נזכיר את מקורו של הביטוי "ילוד אשה" במקרא, בספר איוב. ראה גם איוב טו יד: "מה אָנוֹשׁ כִּי יִזְכֶּה וְכִי יִצְדֵּק יְלֹד אִשָּׁה", ובדומה בפרק כה פסוק ד: "וּמִה יִצְדֵּק אָנוֹשׁ עִם אֵל וּמִה יִזְכֶּה יְלֹד אִשָּׁה". אין עוד "ילוד אשה"

מדרש תנחומא פרשת האזינו סימן א – עוד אשרי משה

"האזינו השמים ואדברה" (דברים לב א). אשרי ילוד אשה שאומר למלאכת השמים כמלך שאומר לעבדיו: האזינו ושמעו לדברי! כך הוא אומר לשמים וארץ: שיתקו עד שתכלה כל דברי.¹³

מדרש אגדה (בבור) שמות פרשת פקודי פרק לח – אשרי בחשבון לציבור

"אשר פקד על פי משה". כיון שנגמרה מלאכת המשכן אמר להם משה: בואו ונעשה חשבון ביחד. מיד נתקבצו כל ישראל אצלו, אמר להם: "אלה פקודי המשכן", וחישוב מה שהוציא בכל דבר ודבר, ושכח מה שהוציא בעשיית הווים. והיה תמה והכל תמהים עמו. עד שהשכינה עמדה על הווים. כשהרים משה עיניו נזכר מה שהוציא בווים. שנאמר: "ואת האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים עשה וויים לעמודים" (פסוק כ"ח). אשרי ילוד אשה שככה לו.¹⁴

פתרון תורה פרשת בהעלותך [המתחיל בעמוד 140]

אשרי ילוד אשה, שכך אמר משה ליוצרו: קומה ה', שובה ה', ודבריו נשמעין. מה שאי אפשר מלאכי השרת לא להעמיד את הכבוד ולא להושיב את הכבוד.¹⁵

מסכת שבת דף פח עמוד ב

ואמר רבי יהושע בן לוי: בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: ריבוננו של עולם, מה לילוד אשה בינינו? אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם? "מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו" (תהלים ח ה), "ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים" (שם ב).¹⁶

במקרא, רק בספר איוב, והוא בא ממקום של נמיכות ושפלות. מטבע הלשון במדרש: "אשר ילוד אשה", הוא אולי מענה גם לייאוש וחוסר התקווה והתוחלת של איוב. יש לילודי אשה אשר נבראו בצלם אלהים, גם כח ותקווה. את הדואליות הזו של "בני אנוש" מטיב לתאר פרק ח בתהלים: "מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו: ותחסרהו מעט מאלהים וכבוד והדר תעטרהו: תמשילהו במעשי ידך כל שְׁתָּה תחת רגליו. ראה דברינו צלם אלהים בפרשת בראשית.

¹³ מסולם יעקב שרגליו בארץ וראשו בשמים חזרנו למשה המצווה ופקד לשמים ולארץ. אשרי יעקב ילוד אישה בשמיעה וראייה ואשרי משה בדיבור, בציווי לשמים ולארץ שישתקו עד אשר יכלה ילוד אישה לדבר. כך אפשר אולי גם לשבח את ישעיהו שמצטרף למשה ואומר: "שמעו שמים והאזינו ארץ". אמנם בדרגה נמוכה ממשה, כפי שמציין מדרש ספרי דברים פרשת האזינו פיסקא שו: "לפי שהיה משה קרוב לשמים לפיכך אמר האזינו השמים, ולפי שהיה רחוק מן הארץ אמר ותשמע הארץ אמרי פי. בא ישעיהו וסמך לדבר: שמעו שמים - שהיה רחוק מן השמים, והאזינו ארץ - שהיה קרוב לארץ". אבל באמת, קריאה זו לשמים ולארץ באה ממקום של הכרה של ילוד אישה שהוא בן חלוף והוא מבקש להעמיד עדים שקיימים לעולם. ראה רש"י דברים לב א: "האזינו השמים - שאני מתרה בהם בישראל ותהיו אתם עדים בדבר. שכן אמרתי להם שאתם תהיו עדים, וכן ותשמע הארץ. ולמה העיד בהם שמים וארץ? אמר משה: אני בשר ודם למחר אני מת, אם יאמרו ישראל לא קבלנו עלינו הברית מי בא ומכחישם? לפיכך העיד בהם שמים וארץ, עדים שהן קיימים לעולם". אשרי ילוד אשה שגם יודע מקומו וחסרונותיו.

¹⁴ כבר נדרשנו לחשבון שעורך משה בסוף מלאכת המשכן, בדברינו אלה פקודי המשכן בפרשת פקודי. שם הבאנו את המקבילה בשמות רבה נא ו: "כל מה שהיו עושין, עושין על פי משה ... וכל מה שהיה משה עושה, היה עושה על ידי אחרים ... משנגמרה מלאכת המשכן, אמר להם: בואו ואני עושה לפניכם חשבון ... כך וכך יצא על המשכן. עד שהוא יושב ומחשב, שכח אלף ושבעה מאות וחמישה ושבעים שקל, מה שעשה וויים לעמודים. התחיל יושב ומתמיה, אמר: עכשיו ישראל מוצאין ידיהם לאמור: משה נטלן! מה עשה? האיר הקב"ה עיניו וראה אותם עשויים וויים לעמודים. אותה שעה נתפייסו כל ישראל על מלאכת המשכן. מי גרם לו? ע"י שישוב ופייסן". שם: "האיר הקב"ה את עיניו", וכאן: "הרים משה עיניו ונזכר". אשרי ילוד אשה שיש לו סייעתא דשמיא, בפרט בעסקי ציבור ובמתן ד"ח כספי לציבור. ראה שם גם אזכור הפסוק: "והייתם נקיים מה' ומישראל" (במדבר לב כב). אשרי מנהיג ציבור שזוכר כל העת שהוא ילוד אשה בן חלוף ויוצא נקי מה' ומישראל.

¹⁵ ראה גם פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) נספחים א וכן הוא במדרש ילמדנו (מאן) ילקוט תלמוד תורה - פרשת בהעלותך (דף מ"ג, ע"ב): "מאי דכתיב משה איש האלהים? א"ר יוחנן: אישה יקימנו ואישה יפירנו. אישה יקימנו - ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה'. ואישה יפירנו - ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל". ילוד אישה מקים את הקב"ה ומושיב אותו כרצונו. אך ראה שוב קיצו של אותו ילוד אישה בדברים רבה ב ג, פרשת ואתחנן: "אמר רבי אבין: למה הדבר דומה? למלך שהיה לו אוהב והוא ממנה דוכסים ואיפרכין ואיסטרטליטין. לאחר ימים ראו אותו שהיה מבקש מן השוער ליכנס לפלטין ואינו מניח לו ... כך משה גוזר על הקב"ה והוא מקיים: קומה ה', שובה ה', ואם בריאה יברא ה', ... ועכשיו מתחנן ומתחבט ליכנס לארץ ישראל ואינו מתקבל. שעתו עברה!". אשרי ילוד אישה שהתעלה מעל מלאכי השרת - אבל גם שעתו לעבור בוא תבוא.

¹⁶ ובמקבילה בפסיקתא רבתי פיסקא כ - מתן תורה: "... פגע בו קמואל המלאך, שהיה ממונה על שנים עשר אלפים מלאכי חבלה שהם יושבים בשער הרקיע, גער במשה ואמר: מה לך בקדושי עליון? אתה ממקום הטינופות באת ומהלך במקום טהרה?! ילוד אשה מהלך במקום אש?! אמר לו משה: בן עמרם אני, שבאתי לקבל תורה לישראל". שם גם מזכיר הקב"ה למלאכים שהם בכלל לא רצו שייבראו ילודי אשה: "כשביקשתי לבראות את אדם הראשון עשיתם לפני קטיגור ואמרתם מה אנוש כי תזכרנו (תהלים ח ה)". כבר הארכנו (כמו רבים וטובים) לדון בסיפור ידוע זה על המלאכים שהתנגדו להורדת התורה לארץ. ראה דברינו עלית למרום שבית שבי בחג השבועות. כאן רצינו להעמיד את טענת המלאכים: "מה לילוד אישה בינינו" ואת התנגדותם לברוא בכלל את ילודי האשה, מול כל המדרשים הנ"ל שתשובתם היא: "אשרי ילוד אישה". ואם נתחבר לביטוי: "אשרי ואשריכם" שבמדרש ויקרא רבה לעיל, נוכל לומר שאלה דברי הקב"ה למלאכים: אשרי ואשריכם שקבלו ילודי אישה את התורה. ראה דברי הקב"ה למלאכים בפסיקתא רבתי שם: "שאימלא אין ישראל מקבלין את התורה אין דירה לא לי ולא לכם".

רש"י שמות פרק לג פסוק ח

"והיה כצאת משה מן המחנה" - ללכת אל האהל: "ייקומו כל העם" - עומדים מפניו ואין יושבין עד שנתכסה מהם: "והביטו אחרי משה" - לשבח, אשרי ילוד אשה שכך מובטח, שהשכינה תיכנס אחריו לפתח אהל. 17

שמות רבה נא ו פרשת פקודי

"וְהָיָה כְּבֵאת מֹשֶׁה הָאֱהֶלָה יֵרֵד עִמּוֹד הָעֵנָן וְעַמֹּד פֶּתַח הָאֱהֶל וְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה" (שמות לג ט), "וְהִבִּיטוּ אַחֲרַי מִשָּׁה עַד בָּאוּ הָאֱהֶלָה" (שם פסוק ח). ומה היו אומרים? ר' יוחנן אמר: אשרי יולדתו של זה! ומה היו רואים בו? כל ימיו הקב"ה מדבר עמו! כל ימיו הוא מושלם להקב"ה! זהו: "והביטו אחרי משה". 18

מסכת אבות פרק ב משנה ח

רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי. הוא היה אומר: אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת. חמישה תלמידים היו לרבן יוחנן בן זכאי ואלו הן: רבי אליעזר בן הורקנוס ורבי יהושע בן חנניה ורבי יוסי הכהן ורבי שמעון בן נתנאל ורבי אלעזר בן ערך. הוא היה מונה שבחן: רבי אליעזר בן הורקנוס בור סיד שאינו מאבד טיפה, רבי יהושע אשרי יולדתו, רבי יוסי חסיד, רבי שמעון בן נתנאל ירא חטא, ורבי אלעזר בן ערך מעין המתגבר. 19

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: "עם סגירת הגיליון" מצאנו עוד "אשרי ילוד אשה" וגם הוא על משה. ראה פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) דברים פרשת וזאת הברכה [המתחיל בדף סא עמוד ב]: "ששה דברים ניתנו למשה שלא ניתנו לשום בריה. לא כהתה עינו. ולא נס לחה. קולו היה נשמע בכל המחנה. ראה את כל הארץ מה שלא אפשר לכל בריה. דבר עמו הקב"ה פנים בפנים. ולא קם נביא עוד בישראל כמשה. לא כהתה עינו. מיכן שעניניהם של מתים כהות. ולא נס לחה. כי קרן עור פניו. שלא נשתנה אדמות פניו מדמות שהיה מהר סיני עדיין כאלו חי ועומד ומשרת בפני אל חי. אשריהם של צדיקים שבוראם אוהבם בעוה"ז ובעוה"ב. אשרי ילוד אשה שבחר בו הקב"ה". רבינו "אשרי ילוד אשה" על משה דווקא, וודאי שאיננו מקרי ויש בו פנים לכאן ולכאן. ראה דברינו [משה איש האלהים](#) בפרשת וזאת הברכה.

17 ילוד האשה, הוא משה, לא רק מתעמת עם המלאכים ושובה את התורה, אלא גם ממחר לבנות אוהל מועד שהוא בית אולפן לתורה ומקום התועדות עם השכינה, עוד לפני הקמת אוהל מועד הכללי הוא המשכן. במשכן נאמר: "וּבָבֵאת מֹשֶׁה אֶל אֱהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וְיִשְׁמַע אֶת קוֹל מְדַבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל אֶרֶץ הָעֵדוּת מִבֵּין שְׁנֵי הַקְּרָבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו" (במדבר ז ט). ראה גם ספרי זוטא ז ט לעיל. ואילו כאן, באוהל מועד הפרטי שקדם לכללי, משה נכנס לאוהל שהקים ומובטח שהשכינה תיכנס אחריו! ראה דברינו [אוהל מועד הפרטי והכללי](#) בפרשת ויקרא. אשרי ילוד אשה שנכנס לשכינה שממתנת לו ואשרי ילוד אשה שנכנס לבית האולפן ומובטח שהשכינה תמהר להיכנס אחריו. נראה שכן ייחלו חכמים לעצמם בכל עת שהתכנסו באוהל בית המדרש.

18 ראה גמרא קידושין לג ע"ב שיש מי שדורש את מבט העם אחרי משה לגנאי ויש מי שדורש לשבח. כך גם בירושלמי שקלים פרק ה הלכה ב וכך גם בהמשך מדרש שמות רבה הנ"ל. אבל רש"י לעיל דורש רק לשבח ומחדש את ההבטחה שהשכינה תיכנס אחרי משה. (פרשני רש"י מפנים כאן למדרש תנחומא פקודי כז, אך לנו נראה שזה חידוש של רש"י). ומה מוסיף לנו מדרש שמות רבה זה? את מטבע הלשון: "אשרי יולדתו". לא סתם "אשרי ילוד אשה" בלשון כללית, אלא: "אשרי יולדתו" בלשון פרטית וייחודית. לא רק שבח לילוד, למשה במקרה זה, אלא שבח ליולדת, לאמו הורתו שהביאתו לעולם (האם זכרו את יוכבד אמו של משה שהייתה עפ"י המדרש אחת מהיולדות שסרבו לפרעה?). ראה ביטוי דומה בשיר השירים ו ט: "בְּרָהּ הִיא לְיֹולֶדְתָּה" ומדרש שיר השירים רבה ו ט: "ברה היא ליולדתה, זה יעקב אבינו שהיה ברור ליולדתו שהיה צדיק גמור". החיבור בין רש"י ושמות רבה, שניהם באותו עניין, הוא שיוצר את השילוב של: אשרי ילוד אשה – אשרי יולדתו. חיבור זה נשען גם על מדרש אגדה פרשת פקודי שהבאנו לעיל. שני מדרשים אלה דנים באותו עניין. שם: "אשרי ילוד אשה" ואילו כאן: "אשרי יולדתו".

19 רבים תמהו מה הוא שבחו של רבי יהושע, בפרט בהשוואה לשבחם של כל החכמים האחרים, שיש בו מאופים או התנהגותם. מה שבח יש ב"אשרי יולדתו"? איזו תכונה היא? השבח הוא לאמו של ר' יהושע (אמנם בזכותו!) היו שניסו להסביר שבח זה, על בסיס הסיפור שכשהיה ר' יהושע תינוק הכניסה אותו אמו בעריסה לבית המדרש, כעדותו של ר' דוסא בן הרכינס בירושלמי יבמות פרק א הלכה ו: "ראה את רבי יהושע וקרא עליו [ישע' כח ט] את מי יורה דעה. זכור אני שהיתה אמו מולכת עריסתו לבית הכנסת בשביל שיתדבקו אזניו בדברי תורה". אנו מציעים, על בסיס המדרשים הנ"ל, לקשר את "אשרי יולדתו" עם "אשרי ילוד אשה". זה אותו השבח במילים דומות. בכך גם מתקשרת דמותו של ר' יהושע בן חנניה, ממקימי עולה של תורה בכרם ביבנה לאחר החורבן, עם דמותו של משה "אשרי ילוד אשה", שבא לבית המדרש ולא הבין על מה מדברים אלה "אשרי יולדתם" (מנחות כט ע"ב).